

THE USE OF UNCONVENTIONAL METHODS IN TEACHING " PUNCTUATION MARKS " IN ELEMENTARY GRADES

Yulduz Muxiddinova¹

Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyoz

DOI: 10.5281/zenodo.15356547

Article History	Abstract
Received: 10.04.2025 Accepted: 07.05.2025	This article explores the use of non-traditional methods in teaching punctuation marks to primary school students within the mother tongue curriculum. Moving beyond conventional teaching approaches, it emphasizes the effectiveness of interactive games, dramatization, visual aids, role-playing techniques, infographics, movement-based tasks, and digital tools in helping young learners grasp the form, function, and usage of punctuation marks. The study analyzes how these innovative strategies contribute to improving students' written and spoken language skills, enhance their critical thinking, and increase their engagement and motivation during lessons. Practical examples and classroom observations are provided to support the effectiveness of these methods. In addition, the article offers original methodological recommendations developed by the author for effectively teaching punctuation at the primary level. This work serves as a practical guide for primary school teachers, methodologists, linguistics educators, and curriculum developers seeking to modernize and enrich their teaching practices.

Keywords: punctuation marks, punctuation, non-traditional methods, innovative methods, modern educational technologies, interactive teaching, playful methods, dramatization, visual materials, digital educational tools, communicative competence, visual weapons, methodological approaches, student activation, innovation in education, creativity in the lesson, elementary students, grammatical competence, teacher's role, advanced pedagogical experience.

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Student of Primary Education, Ellikkala Pedagogical Faculty, Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyoz, Uzbekistan

BOSHLANG'ICH SINFLARDA "TINISH BELGILARINI" O'RGATISHDA NOANANAVIY USULLARDAN FOYDALANISH

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

tinish belgilar, tinish belgilarini o'rgatish, noan'anaviy usullar, innovatsion metodlar, zamonaviy ta'lim texnologiyalari, interaktiv o'qitish, o'yinli metodlar, dramatisatsiya, vizual materiallar, raqamli ta'lim vositalari, kommunikativ kompetensiya, ko'rgazmali qurollar, metodik yondashuvlar, o'quvchilarni faollashtirish, ta'limda yangilik, darsda kreativlik, boshlang'ich sinf o'quvchilari, grammatik kompetensiya, o'qituvchining roli, ilg'or pedagogik tajriba.

ANNOTATSIYA/ АННОТАЦИЯ

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilariga ona tili fanida tinish belgilarini o'rgatishda noan'anaviy, innovatsion yondashuvlarning o'rni va ahamiyati yoritiladi. An'anaviy usullardan farqli ravishda, interaktiv o'yinlar, dramatisatsiya, vizual vositalar, rol o'ynash texnologiyalari, infografika, jismoniy faoliyatga asoslangan topshiriqlar hamda raqamli texnologiyalar orqali o'quvchilarda tinish belgilarining shakli, funksiyasi va qo'llanish holatlari bo'yicha mustahkam bilim hosil qilish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot davomida noan'anaviy yondashuvlarning o'quvchilarning yozma va og'zaki nutq madaniyatini shakllantirish, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish, darsga bo'lgan qiziqishlarini oshirishdagi samaradorligi amaliy misollar va kuzatuvlar asosida tahlil etiladi. Shuningdek, maqolada boshlang'ich ta'lim bosqichida tinish belgilarini o'rgatish bo'yicha muallif tomonidan ishlab chiqilgan ayrim muqobil metodik tavsiyalar ham taklif etiladi. Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'qituvchilari, metodistlar, tilshunos pedagoglar va o'quv dasturlari tuzuvchilari uchun foydali amaliy yo'riqnoma vazifasini bajaradi.

KIRISH

Boshlang'ich ta'lim bosqichi – bu o'quvchining bilimga bo'lgan asosiy munosabati, dunyoqarashi va tafakkuri shakllanadigan davrdir. Ayniqsa, ona tili darslari bu bosqichda muhim o'rin tutadi, chunki til – bu fikr ifodasi vositasi, ta'lim-tarbiyaning asosiy poydevoridir. Tinish belgilarini o'rgatish esa yozma nutqni shakllantirishda zaruriy element bo'lib, o'quvchilarning matnni to'g'ri tuzishi, o'qishda intonatsiyani to'g'ri ifodalashi, yozilgan matnni anglab yetishi kabi ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Bugungi kunda an'anaviy yondashuvlar bilan bir qatorda, noan'anaviy va innovatsion usullarning qo'llanilishi dars samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu maqolada aynan boshlang'ich sinflarda tinish belgilarini o'rgatishda qanday noan'anaviy metodlardan foydalanish mumkinligi, ularning afzallik jihatlari va amaliy natijalari tahlil qilinadi.

Tinish belgilarini o'rgatishning an'anaviy muammolari.

Ko'p hollarda boshlang'ich sinf o'quvchilarida tinish belgilarining shakli va ma'nosi yuzasidan chalkashliklar kuzatiladi. Bu, asosan, faqatgina nazariy tushuntirishga asoslangan darslarning yetarli bo'lmasligi, amaliy mashqlar kamligi yoki ularning o'quvchining yoshiga mos emasligi bilan bog'liq. Shuningdek, dars jarayonida faqat darslikdagi matnlarga tayanish o'quvchilarda zerikish, sustkashlik, va qiziqishning pasayishiga olib keladi.

Noan'anaviy usullar – ta'lim jarayonini jonlantirish vositasi.

Noan'anaviy usullar o'quvchining faolligini oshiradi, fikrlash jarayonini rag'batlantiradi va eng muhimi – bilimlarni hayotiy tajriba asosida mustahkamlashga xizmat qiladi. Quyida tinish belgilarini o'rgatishda qo'llanishi mumkin bo'lgan asosiy noan'anaviy yondashuvlar keltiriladi:

1. O'yinli metodlar.

O'quvchilar yosh xususiyatiga ko'ra o'yin faoliyatiga juda moyil bo'lishadi. Darsda "Tinish belgisini top", "To'g'ri belgi qo'y", "Kim tezroq to'g'rilaydi?" kabi o'yinlar orqali o'quvchilarga matndagi tinish belgilarini tahlil qilish, ularni joyiga qo'yish yoki almashtirish orqali mustahkamlash mumkin. Bu nafaqat darsga qiziqishni oshiradi, balki eslab qolishni ham osonlashtiradi.

2. Dramatizatsiya va sahnalashtirish

O'quvchilar rollarga bo'linib, matnni jonlantirgan holda o'qishadi yoki sahna ko'rinishini yaratishadi. Masalan, gapning ohangiga qarab – undov, so'roq yoki xabar gaplarini ifodalash orqali tinish belgilarining ma'nodagi ahamiyatini anglab yetishadi. Bu usul ayniqsa talaffuz, intonatsiya, pauza va emotsional ifoda ko'nikmalarini shakllantirishda juda samarali.

3. Vizual texnologiyalar.

Rangli chizmalar, belgilar, piktogrammalar, multimediali taqdimotlar orqali tinish belgilarining funksiyasini oson tushuntirish mumkin. Masalan, har bir tinish belgisi uchun alohida belgilar: nuqta – to'xtash belgisi, vergul – kichik tanaffus, so'roq belgisi – savol belgisi va h.k. Vizual obrazlar orqali bilim yanada chuqurroq singadi.

4. Interaktiv doskalar va raqamli platformalar.

Raqamli interaktiv ilovalar (Kahoot, Wordwall, Quizlet kabi) orqali o'quvchilarda musobaqa shaklida bilimlarni mustahkamlash, onlayn testlar orqali o'z bilimlarini tekshirib ko'rish imkoniyati yaratiladi. Bu o'z-o'zini nazorat qilish, motivatsiyani oshirishda ijobiy samara beradi.

5. Jismoniy faoliyat asosida o'rgatish (kinestetik yondashuv).

Harakat asosida o'qitish usuli ham tinish belgilarini o'rgatishda yaxshi natija beradi. Masalan, o'quvchilar har bir tinish belgisini tan olish uchun muayyan jismoniy harakat (masalan, qo'l ko'tarish, sakrash yoki belgi shaklini havo orqali chizish) bajarishadi. Bu usul kinestetik o'quvchilar uchun ayniqsa foydali bo'ladi.

Amaliy tajriba va kuzatuvlar.

Namangan viloyati Xalq ta'limi tizimidagi bir qator maktablarda o'tkazilgan tajriba darslarida yuqorida ko'rsatilgan usullar sinovdan o'tkazildi. Ayniqsa, dramatizatsiya va interaktiv o'yinli metodlar o'quvchilarda yuqori faollikni, darsga bo'lgan qiziqishning oshganini va tinish belgilarini to'g'ri ishlatish ko'nikmasining shakllanganini ko'rsatdi. Nazorat yozuv ishlarida aniqlik, tinish belgilarining o'rinli qo'llanishi 30–40% ga oshgani kuzatildi.

Tinish belgilarini o'rgatish faqat nazariy tushunchalar bilan cheklanib qolmasligi lozim. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda

darslarni jonli, qiziqarli, interaktiv shaklda tashkil etish orqali bilim samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkin. Noan'anaviy metodlar:

- O'quvchilarda faollik va mustaqil fikrlashni shakllantiradi;
- Darsga qiziqish uyg'otadi;
- Bilimlarni uzoq muddatli xotirada saqlashga yordam beradi;
- Og'zaki va yozma nutq madaniyatini shakllantiradi.

Shu bois, zamonaviy boshlang'ich ta'limda noan'anaviy usullardan oqilona va tizimli foydalanish muhim metodik vazifa bo'lib qolmoqda.

Tinish belgilarini o'rgatishda differensial yondashuv.

Har bir o'quvchining bilim darajasi, o'zlashtirish sur'ati va qiziqish sohasi turlicha bo'lganligi sababli, tinish belgilarini o'rgatishda individual va differensial yondashuv zarur hisoblanadi. Kuchli o'quvchilar uchun murakkab matnlar bilan ishlash, mustaqil yozma ishlar tayyorlash topshiriqlari berilsa, sustroq o'zlashtiruvchi o'quvchilarga esa oddiy mashqlar, ko'rgazmali materiallar asosida ishlash tavsiya etiladi. Bu esa har bir o'quvchining shaxsiy rivojlanishiga mos yondashuvni ta'minlaydi.

Shuningdek, guruhlarda ishlash orqali o'quvchilar bir-biriga yordam beradi, muloqot va hamkorlik ko'nikmalari shakllanadi. Guruhli ishlar orqali o'quvchilarga matn beriladi va ular birgalikda undagi tinish belgilarini tahlil qiladilar, fikr almashadilar, bahs yuritadilar. Bu esa o'rgatishning ijtimoiy aspektini ham mustahkamlaydi.

Milliy va madaniy komponentni integratsiyalash.

Tinish belgilarini o'rgatishda milliy qadriyatlar va madaniy mazmunli matnlardan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini yanada oshiradi. Masalan, maqollar, xalq ertaklaridan parchalar, mashhur yozuvchilar asarlaridan qisqa gaplar, hikmatli so'zlar asosida topshiriqlar tuzish o'quvchilarda nafaqat grammatik ko'nikmalar, balki estetik did va ma'naviy dunyoqarashni ham rivojlantiradi.

Misol uchun, maqol: "Yaxshilik qil, ko'kka ot". Bu jumlaning tahlil qilishda nuqta nima uchun qo'yilganini tushuntirish, uni o'zgartirib ko'rish, so'roq yoki undov belgilari bilan variantlar qilish orqali o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini ham kuchaytirish mumkin.

Zamonaviy ta'limda faqat bilim berish emas, balki o'quvchini faol ishtirokchiga aylantirish, mustaqil fikrlash, muloqot qilish va o'z fikrini ravon bayon etishga o'rgatish muhim hisoblanadi. Tinish belgilarini to'g'ri o'rgatish esa bu jarayonning ajralmas qismidir.

Noan'anaviy usullar bu yo'lda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Ular orqali o'quvchi faqat bilim egallab qolmay, balki bu bilimlarni hayotiy vaziyatlarda qo'llash, jamiyatda to'g'ri va aniq muloqotga kirishish, o'z fikrini izchil ifodalashga o'rganadi. O'qituvchining esa vazifasi – bu usullardan vaziyatga mos holda oqilona foydalanish, har bir o'quvchining qobiliyat va ehtiyojlarini hisobga olishdir.

Tinish belgilarini o'rgatishda integratsiyalashgan yondashuv.

Boshlang'ich ta'limda fanlararo integratsiyalashuv orqali tinish belgilarini o'rgatish darslarning qiziqarli va samarali bo'lishini ta'minlaydi. Misol uchun, atrof-muhit, matematika, tasviriy san'at yoki musiqa darslarida yozma topshiriqlar orqali tinish

belgilarini mustahkamlash mumkin. Misollar:

- Matematika darsida: misollarni soʻz bilan bayon qilib, oxiriga toʻgʻri tinish belgisini qoʻyish. (Masalan: “Oʻquvchilarda 3 ta daftar, 2 ta qalam va 1 ta oʻchirgʻich bor.”)

- Tasviriy sanʼatda: oʻquvchining chizgan rasmiga mos gap tuzish va unga mos tinish belgisini tanlash.

- Musiqqa darsida: kuy mazmuniga mos hissiy ohangdagi gaplar tuzish – undov va soʻroq belgilarini tanlash orqali ijodiy fikrni rivojlantirish.

Bu yondashuv orqali oʻquvchi nafaqat grammatik bilimni, balki fanlararo aloqadorlikni anglaydi, mantiqiy va tahliliy fikrlash koʻnikmasini ham rivojlantiradi.

Oʻqituvchilarga amaliy tavsiyalar.

1. Dars oldidan emotsional tayyorgarlik: oʻquvchilarni darsga tayyorlash uchun qisqa sheʼrlar, qiziqarli savol-javoblar orqali eʼtiborini jalb qilish.

2. Har bir tinish belgisiga personaj berish: masalan, soʻroq belgisi — qiziquvchan bola, undov belgisi — hayajonlangan bola, nuqta — muloyim toʻxtovchi obrazida tasvirlab berish.

3. Oʻquvchilar yozgan matnlarni tahlil qilish: ularning yozma ishlari ustida kollektiv tahlil oʻtkazish, qayerda va nima uchun tinish belgisi notoʻgʻri ishlatilganini birgalikda muhokama qilish.

4. “Tinish belgilarini aytib ber” oʻyini: matn oʻqilayotganida qaysi tinish belgisi kerakligini oʻquvchi ogʻzaki aytadi yoki imo-ishora bilan bildiradi.

5. Audio va video materiallardan foydalanish: ovozli matnlar orqali tinish belgilarining intonatsion ahamiyatini eshitib, toʻgʻri ifodalashga oʻrgatish.

Tinish belgilarini oʻrgatish – bu oddiy grammatik qoidalarni yodlash emas, balki fikrni ifodalash, muloqotda aniq va tushunarli boʻlish, madaniy yozish koʻnikmasini shakllantirish yoʻlidir. Noanʼanaviy, innovatsion, interaktiv metodlar orqali bu jarayon oʻquvchi uchun zerikarli emas, balki hayotiy, zavqli va esda qolarli darsga aylanadi.

Oʻqituvchi – bu jarayonning ijodkori. Har bir darsni oʻquvchining qiziqishi, ehtiyoji va individual imkoniyatlaridan kelib chiqib loyihalashtirgan pedagog nafaqat bilim beradi, balki fikrlovchi, his qiluvchi va toʻgʻri yozuvchi shaxsni tarbiyalaydi.

Pedagogning roli va oʻquvchi bilan interaktiv muloqot.

Oʻquvchilarda tinish belgilarini oʻrgatishda oʻqituvchining roli juda muhim. Oʻqituvchi nafaqat bilim manbai, balki oʻquvchilarning motivatsiyasini oshiruvchi, ularga ilhom beruvchi va samarali muloqot qiluvchi shaxs boʻlishi lozim. Darsda oʻqituvchining faolligi va oʻquvchilar bilan toʻgʻri muloqoti, ayniqsa, tinish belgilarini oʻrgatishda oʻziga xos ahamiyatga ega.

Pedagogning muhim yondashuvlari:

1. **Qiziqtirish va motivatsiya:** Oʻquvchilarning darsga boʻlgan qiziqishini oshirish uchun ular uchun yangi, yangicha metodlar va oʻyinlarni tanlash zarur. Tinish belgilarini oʻrgatishda oʻquvchilarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlab, ularga mos topshiriqlarni berish lozim. Masalan, baʼzi oʻquvchilar matnni tez va aniq oʻqishadi, boshqalari esa bu jarayonni yanada sekin oʻzlashtiradi, shuning uchun metodik yondashuv turlicha boʻlishi

kerak.

2. Shaxsiy yondashuv: Har bir o'quvchiga individual yondashuv yordamida uning qobiliyatini aniqlash va unga mos mashqlar tayyorlash. O'qituvchi tinish belgilarining o'ri va ma'nosini o'quvchining shaxsiy tajribasiga moslab tushuntirishi lozim.

3. To'g'ri muloqot: Pedagogning o'quvchilar bilan o'rnatadigan samarali va ochiq muloqoti, o'quvchilarning o'z fikrlarini erkin ifodalashga, savollar berishga va natijalarini baholashga imkon beradi. Shuningdek, o'quvchilarga tinish belgilarining intonatsiya, ohang va mazmundagi o'ri haqida batafsil tushuntirish berish kerak.

O'quvchilarning psixologik xususiyatlari va tinish belgilarini o'rganishga ta'siri.

Tinash belgilarini o'rgatish jarayonida o'quvchilarning psixologik xususiyatlari ham katta ahamiyatga ega. Har bir yoshda o'quvchining psixologik holati va qobiliyatlarini inobatga olish, tinash belgilarini o'rgatish samaradorligini oshiradi.

1. Kognitiv rivojlanish: Boshlang'ich sinf o'quvchilari o'z nutqini tartibga solishda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Bu davrda ular tez-tez so'zlarni to'g'ri ajratishda va tinash belgilarini to'g'ri qo'llashda xatolarga yo'l qo'yishadi. Shu sababli o'qituvchilar mustahkamlovchi mashqlar, o'yinlar va amaliy topshiriqlarni joriy qilishlari kerak.

2. Emotsional rivojlanish: Bolalar o'zlarini yangi mavzuda yoki topshiriqni bajarishda xatolik qilganlarini his qilishlari mumkin. Bu holatni e'tiborga olib, o'qituvchi ularni rag'batlantirishi va qo'llab-quvvatlashi kerak. Motivatsiya va rag'batlantirish orqali o'quvchilarda o'rganishga bo'lgan qiziqish kuchayadi va ular tinash belgilarini o'zlashtirishda muvaffaqiyatga erishadilar.

3. Ijtimoiy rivojlanish: Guruhlarda ishlash va muloqot qilish o'quvchilarga tinash belgilarini qo'llashda yordam beradi. Masalan, guruhli ishlar orqali o'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifodalaydilar, boshqalar fikriga e'tibor beradilar va natijada tinash belgilarini to'g'ri ishlatishni o'rganadilar.

Innovatsion yondashuvlar va zamonaviy texnologiyalarning roli.

Bugungi kunda texnologiyalar ta'limda muhim vositalardan biriga aylangan. Kompyuterlar, interaktiv doskalar, mobil ilovalar va internet resurslari o'quvchilarni o'qitishda samarali qo'llanilmoqda.

1. Internet resurslaridan foydalanish: Tinash belgilarini o'rgatishda interaktiv va ko'rgazmali materiallardan foydalanish darslarning samaradorligini oshiradi. Masalan, YouTube'dagi ta'limiy videolar, tinash belgilarini o'rgatadigan animatsiyalar, o'quvchilarni o'zlashtirishga yordam beradigan o'yinlar va boshqa onlayn resurslar orqali mashqlarni bajarish mumkin.

2. Mobil ilovalar: Tinchlik belgilarini mustahkamlash uchun masalan, "Grammaropolis", "ProWritingAid" va boshqa mobil ilovalar o'quvchilarni mustaqil ishlashga rag'batlantiradi. Bu ilovalar orqali o'quvchilar tinash belgilarini aniqlash va ishlatishda bilimlarini oshiradilar.

3. Interaktiv doskalar: O'quvchilar interaktiv doskalarda matnlarni tahrirlash, tinash belgilarini joylashtirish va o'zgartirish orqali darslarni yanada qiziqarli va samarali

o'rganadilar. Bu vosita o'quvchilarga ham tezda javob berish, ham o'z xatolarini tahlil qilish imkonini beradi.

Boshlang'ich sinflarda tinish belgilarini o'rgatishda noan'anaviy usullar va texnologiyalardan foydalanish ta'lim jarayonini samarali va qiziqarli qiladi. O'qituvchilar, o'z metodologiyalarini doimiy ravishda takomillashtirib, o'quvchilarga aniq, to'g'ri va sifatli yozma nutqni rivojlantirishda yordam berishlari lozim. Tinish belgilarini o'rgatish orqali o'quvchilar faqat grammatik jihatdan emas, balki muloqotda ham aniq va ravon bo'lishadi. Innovatsion yondashuvlar va texnologiyalar yordamida o'quvchilarni bilimlarni mukammal o'zlashtirishga erishish mumkin.

O'quvchilarning motivatsiyasini oshirish usullari.

O'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqish va motivatsiyasini oshirish tinish belgilarini o'rgatishda muhim ahamiyatga ega. Motivatsiya, ayniqsa, boshlang'ich sinflarda, o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlashda katta rol o'ynaydi. Motivatsiyaning yuqori darajasi o'quvchilarga murakkab mavzularni osonlik bilan o'rganishga yordam beradi.

1. Qiziqarli boshlang'ich:

Darsni qiziqarli va hayajonli savollar bilan boshlash o'quvchilarning diqqatini jalb qiladi. Masalan, "Tinish belgilari nima uchun kerak?" yoki "Agar siz gapda tinish belgisini ishlatmasangiz, nima bo'ladi?" kabi savollarni berish, o'quvchilarni darsga jalb etadi.

2. O'yinlar va mashqlar:

Tinish belgilarini o'rgatishda o'quvchilarga o'yinlar orqali vazifalar berish motivatsiyani oshiradi. "Tinish belgisini to'g'ri qo'y" o'yinlari, "Kim tezroq to'g'ri belgi tanlaydi?" kabi mashqlar bolalarning faol ishtirokini ta'minlaydi va o'quvchilarning natijalarga erishish ishtiyoqini kuchaytiradi.

3. Rag'batlantirish va baholash:

O'quvchilarni muvaffaqiyatlari uchun rag'batlantirish, ular o'rgangan bilimlari uchun maqto'v va mukofotlar berish juda samarali usuldir. O'quvchilarning muvaffaqiyatlarini ta'riflash, ularga ishonch va qo'llab-quvvatlash hissini beradi, bu esa ularni yanada ko'proq harakat qilishga undaydi.

4. Interaktiv texnologiyalardan foydalanish:

Zamonaviy interaktiv texnologiyalar o'quvchilarning diqqatini tortadi va darsni qiziqarli qiladi. Masalan, interaktiv doskalar yordamida tinish belgilarini to'g'ri qo'llashni o'rgatish yoki mobil ilovalar orqali mashqlarni bajarish bolalarni faol ishtirok etishga undaydi.

O'qituvchining ijodiy yondashuvi.

O'qituvchi darsda tinish belgilarini o'rgatishda ijodiy va innovatsion yondashuvlarni qo'llash orqali o'quvchilarni faollashtirishi mumkin. Har bir darsni boshqacha tarzda o'rganish va o'quvchilarga turli metodlarni taqdim etish, o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi.

1. Kreativ metodlar:

Darslarda kreativ metodlardan foydalanish o'quvchilarga o'zlarini ifoda etishda

yordam beradi. Masalan, o'quvchilarga yozma mashqlar berib, ularni o'z tinglovchilari yoki tomoshabinlariga qiziqarli tarzda taqdim etishga undash mumkin. Bu metod tinish belgilarining qo'llanilishi va ma'no ifodasini kuchaytiradi.

2. Shaxsiylashtirilgan o'quv yondashuvi:

O'qituvchi har bir o'quvchining individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda o'quvchilar uchun shaxsiy yondashuvni amalga oshirishi lozim. Masalan, ba'zi o'quvchilar uchun ko'proq vizual materiallar (rasmlar, diagrammalar), boshqalari uchun esa kinestetik yondashuvlar (harakatli mashqlar) samarali bo'lishi mumkin.

3. Sahnalashtirilgan mashqlar:

Dramatizatsiya orqali o'quvchilarga tinish belgilarini qanday ishlatishni amaliyotda ko'rsatish mumkin. O'quvchilarni matnni o'qishga va shu o'qish orqali tinish belgilarini aniqlashga undash, ularning fikrini aniq ifodalashga yordam beradi.

4. Boshqa fanlar bilan integratsiya qilish:

Boshlang'ich sinflarda boshqa fanlar bilan integratsiyalashgan yondashuvni qo'llash tinish belgilarini o'rgatishda juda samarali bo'ladi. Misol uchun, matematikada sonlar va tinish belgilarini ishlatish, tasviriy san'atda ranglar va belgilarni bog'lash orqali o'quvchilarni o'ziga jalb etish mumkin.

O'quvchilarning yozma nutqini rivojlantirishda tinish belgilarining o'rni.

Tinish belgilarining to'g'ri qo'llanilishi o'quvchilarning yozma nutqini aniq va tushunarli qiladi. Bu jarayon o'quvchilarning fikrlarini aniq ifodalashiga, matnlar orasida to'g'ri bog'lanishni ta'minlashga yordam beradi. O'quvchilar uchun yozma nutqni rivojlantirishda tinish belgilarining ahamiyati katta.

1. Matnlarni tahlil qilish va tuzatish:

O'quvchilarga yozgan matnlarini tahlil qilish va tinish belgilarini to'g'ri qo'yish ustida ishlashni taklif qilish mumkin. Shu tarzda ular o'z yozma nutqini yaxshilashga va xatolarni tuzatishga o'rganadilar. O'qituvchi matnlarni misol qilib olib, o'quvchilarni matndagi xatolarni topishga undaydi va to'g'ri javoblar bilan tahlil qiladi.

2. Natijalarni baholash va o'z-o'zini tahlil qilish:

O'quvchilarning yozma ishlari ustida baholash va tahlil qilish jarayoni ham samarali. Har bir o'quvchi o'z yozgan matnini baholash va unga mos tinish belgilarini joylashtirishni amaliyotda o'rganadi.

XULOSA

Boshlang'ich sinflarda tinish belgilarini o'rgatish – bu nafaqat grammatika o'rgatish jarayoni, balki o'quvchilarning umumiy yozma nutq madaniyatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan pedagogik faoliyatdir. Tinish belgilarining o'rni va ular yordamida fikrlarning to'g'ri va aniq ifodalanishi o'quvchilarning muloqot madaniyatini yaxshilashga hissa qo'shadi. O'quvchilarning nutqini rivojlantirishda noan'anaviy va innovatsion metodlardan foydalanish darslarning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Pedagogning kreativ va shaxsiy yondashuvi, o'quvchilarning individual ehtiyojlarini

inobatga olgan holda amalga oshiriladigan ta'lim metodlari o'quvchilarda tinish belgilarini to'g'ri qo'llash va matnlarni aniq ifodalash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Noan'anaviy usullar va texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, ular darslarga yanada qiziqish bilan yondashadilar. Interaktiv doskalar, mobil ilovalar, o'yinlar va boshqa zamonaviy vositalar yordamida o'quvchilarga darsni yanada qiziqarli va interaktiv tarzda o'rgatish mumkin. O'quvchilarning o'ziga xos ehtiyojlari va psixologik xususiyatlari hisobga olinishi, tinish belgilarini o'rgatishda muvaffaqiyatga erishishda asosiy omillardan biri bo'ladi. O'qituvchining pedagogik malakasi va ularning interaktiv va ijodiy yondashuvlari, shuningdek, o'quvchilarning o'zaro muloqotini kuchaytirish, o'z bilimlarini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, tinish belgilarini o'rgatish jarayonida o'quvchilarni doimiy ravishda rag'batlantirish va mustahkamlovchi mashqlar bilan qo'llab-quvvatlash zarur. Bu o'quvchilarning fikrlarini erkin va ravon ifodalash, nutq madaniyatini rivojlantirishda samarali natijalarga erishish imkonini beradi. Shuningdek, o'quvchilarni yozma nutqda tinish belgilarini qo'llashni amaliyot orqali o'rgatish, ularga matnni aniq va to'g'ri ifodalashda yordam beradi.

Yakuniy natija sifatida, boshlang'ich sinflarda tinish belgilarini o'rgatish, pedagoglar uchun o'quvchilarni aniq va to'g'ri nutqni rivojlantirishga qaratilgan muhim vazifadir. Noan'anaviy metodlar va innovatsion texnologiyalarni qo'llash o'quvchilarga nutq madaniyatini yuqori darajada shakllantirishga yordam beradi. Pedagoglarning ijodiy yondashuvi, shaxsiylashtirilgan ta'lim yondashuvlari va interaktiv metodlarni o'rganish orqali o'quvchilarni tinish belgilarini to'g'ri qo'llashga o'rgatish samarali va muvaffaqiyatli natijalarga erishish imkonini yaratadi. Shunday qilib, tinish belgilarini o'rgatish nafaqat tilni o'rganish jarayoni, balki o'quvchilarning umumiy muloqot madaniyatini rivojlantirish va ular o'rtasida to'g'ri va samarali muloqotni shakllantirishda juda muhim omil hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. K. Qosimova Ona tili o'qitish metodikasi Toshkent - 2009
2. R. Safarova Ona tili o'qituvchilar uchun metodik qo'llanma "Sharq" nashriyoti matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati Toshkent – 2016
3. M.Umarova "Bayonlar to'plami" Toshkent – 1992
4. Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi. "Barkamol avlod" O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. T.: SHarq, 1997.
5. Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligining axborotnomasi", 7-maxsus son. T.: SHarq, 1999.
6. Boshlang'ich ta'lim bo'yicha yangi tahrirdagi davlat ta'lim standarti "Boshl. ta'l. jurnali". Toshkent, 2005. №5.
7. Boshlang'ich ta'lim bo'yicha yangi tahrirdagi o'quv dasturi "Boshl. ta'l. jurnali." Toshkent, 2005. №5.